

بيان للمحافظة على البيئة في العالم

So Bandingan ko Kasiyapa ko Salatan o Doniya (world environment)

al Khutbah 62

Ki: Alim Hassanor bin Maka Alapa

al Murshid al Am

al Insan Islamic Assembly of the Philippines

إِنَّ الْحَمْدَ لِلَّهِ نَحْمَدُهُ وَنَسْتَعِينُهُ وَنَسْتَغْفِرُهُ وَنَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْ شُرُورِ أَنْفُسِنَا وَسَيِّئَاتِ
أَعْمَالِنَا مَنْ يَهْدِهِ اللَّهُ فَلَا مُضِلَّ لَهُ وَمَنْ يَضِلَّ فَلَنْ تَجِدَ لَهُ وَلِيًّا مُرْشِدًا, وَأَشْهَدُ أَلَّا
إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ, اللَّهُمَّ صَلِّ وَسَلِّمْ
وَبَارِكْ عَلَى مُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَعَلَى آلِهِ وَصَحْبِهِ وَمَنْ اهْتَدَى يَهْدِيهِ إِلَى
يَوْمِ الدِّينِ وَبَعْدُ:

فَيَا عِبَادَ اللَّهِ يَقُولُ الْحَقُّ تَبَارَكَ وَتَعَالَى فِي الْقُرْآنِ الْكَرِيمِ:
هُوَ الَّذِي خَلَقَ لَكُمْ مَّا فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا ثُمَّ اسْتَوَىٰ إِلَى السَّمَاءِ فَسَوَّاهُنَّ سَبْعَ
سَمَاوَاتٍ ۗ وَهُوَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿٢٩﴾

Innalhamda lillāhi nahmaduhu wa nastaīnuhu wa nastagfiruh, wa na'ūdubillāhi
min shurūri anfusinā wa sayyiāti a'mālinā, man yahdihillāhu falā mudhillalahu,
wa may yudhlil falan tajida lahu waliyyan murshidā, wa ash'hadu allā ilāha
illallāhu wahdahu lā sharīka lahu, wa ash'hadu anna Mohammadan abduhu wa
rasūluh, Allāhumma salli wa sallim wa bārik alā Mohammadin sallallāhu alayhi
wa sallama wa alā ālihi wa sahbihi wa manihtadā bihad'yihī ilā yawmidd dīn wa
ba'du:

Fayā ibādallāhi, Yaqūlul Haqqu Tabāraka wa Ta'ālā fil Qur'ānil Karīm:

Huwalladī khalaqa lakum mā fil ardhi jamī'an thumas stawā ilas samā'i
fasawwāhunna sab'a samāwātin wa huwa bikulli shay'in alīm. (Surah al
Baqarah 2: 29)

Manga Oripn o Allāh:

Aya bandingan tano imanto na so makapantag ko kasiyapa ko salatan o waraan o tabi'at a makaliliyot rkitano, a giyan dn anka'i a doniya ko kapapayag iyan ko lopa, ragat, a go so kawang. Paliyogat ko pizakatawan a manosiya a kasabotan iyan anan ka kagiya so doniya na aya ingd a babalingan iyan na so kakhabinasa niyan na giyoto dn so kakhaantiyor o manosiya a mababaling on.

Katawan tano a so Allāh a Kadnan tano a makalimo'on na sii ko da niyan pn kaadna ko Adam a khabaloy a ptharagombalay sankai a doniya, na iniona niyan dn so kiaadna niyan sankai a doniya ko miathay dn a masa a skaniyan bo' i mata'o ko katas iyan. Piagiyasa' iyan dn anka'i a doniya ko langowan o anggawta' iyan ko kalopaan iyan a go so karagatan iyan a go so kawankawangan iyan, sa giyanka'i a doniya na masasatiman a giithatabanga' a di makapnggigintasa ka o makamblablag sa mabinasa na khabinasa so kaoyagoyag on o manga kaadn a matatago' on. Paliyogat ko sanang a Musim a maknal iyan ankanan a waraan iyan ka an iyan mindolona' sa mapiya.

Manga Oripn o Allāh:

So kiapagiyasaa on o Allāh sa miadiyanka' on so langowan taman, na inadn iyan so manosiya, so Adam sa inipananding iyan on a go inisakodo niyan on anka'i a doniya a khabaloy a tampata' iyan a go so manga moriataw niyan a khaadn sa oriyon.

Pitharo' o Allāh (سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى) a:

هُوَ الَّذِي خَلَقَ لَكُمْ مَّا فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا ثُمَّ اسْتَوَىٰ إِلَى السَّمَاءِ فَسَوَّاهُنَّ سَبْعَ سَمَاوَاتٍ ۗ وَهُوَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿٢٩﴾ وَإِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلَائِكَةِ إِنِّي جَاعِلٌ فِي الْأَرْضِ خَلِيفَةً ۖ قَالُوا أَتَجْعَلُ فِيهَا مَن يُفْسِدُ فِيهَا وَيَسْفِكُ الدِّمَاءَ وَنَحْنُ نُسَبِّحُ بِحَمْدِكَ وَنُقَدِّسُ لَكَ ۗ قَالَ إِنِّي أَعْلَمُ مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴿٣٠﴾

Skaniyan so inadn Iyan a rk iyo so nganin a madadalm ko doniya langon oriyon iyan na miphantaw sa miphaporo' (so Allāh) ko langit na inadn Iyan a pito a manga langit, a Skaniyan a Allāh na lbi lawan a katawan Iyan a langowan a nganin. Go gowani a tharo'on o Kadnan ka ko manga Malāikat a mataan a Sakn na magadn Ako sii ko doniya sa manosiya a gii ron zambisambi' (khalifah) na pitharo' iran a, pagadnn Ka on so taw a phaminasa on a go phakatoga' on ko manga rogo' (sa mokit sa kapamono') a skami na iptasbih ami so Bantogan Ka, go gii ami tharo'on a miasotisoti Ka, na pitharo' Iyan a, katawan Ko so nganin a di' niyo katawan. (Surah al Baqarah 2:30).

Manga Oripn o Allāh:

Tanto a marayag sii sankanan a ayat a so Allāh (سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى) na inadn iyan so doniya sa sakodo niyan ko manosiya. Na so kiabaloy o doniya a pananding a go sakodo ko manosiya na mimbaloy so manosiya a aya papaliyogatan o Allāh (سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى) ko kaziyapa a go kaphakaozora sankai doniya ko langowan a katampar iyan a gilopa, ragat, kawang a go so langowan a madadalm ko liyawaw niyan a go so didalm iyan.

So sabagi' a manga panonorat na pitharo' iran a so kiathamantaman ko kiadiyanka' o kiadna o Allāh ﷻ ko doniya na inadn iyan so Adam a skaniyan i daporan o doniya a amoran o liya'on a kalipa a phapaar.

Miasabot pn sankoto a ayat, a piakisabotan o Allah ko manga Malaikat iyan a adn a manosiya a pagadnn iyan ambalowin iyan a khalifah sii ko doniya. Aya maana o khalifah na so taw a pakasasambiin ko kapnggiragiraya ko isa a nganin, na so kiabaloy o Adam a khalifah sii ko doniya na aya maana oto na so kapzasaliyowa' o moriataw niyan ko kapnggiragiraya ko btad o doniya a amay ka maios so sarapiyag a miaona na matotondog o sarapiyag a zalono' sa siran pman i pnggalbk ko miaona a pinggalbk o sarapiyag a miaonaan iran, sa miabaloy siran a gii siran on nggagantiya' ko kasiyapa sank'a'i a doniya sa maipos so salno' na and pman a salono' a phakatondog on sa taman dn ko kaoma o bankit a khaantiyor a go khagba' so langowan taman.

And a manga taw a pimaana an iran sa so manosiya a khalifah na skaniyan so salianti odi' na ganti o Allah sii ko lopa' na giyanan na ribat a sabot a da sii ko Islam, sabap sa so Allah a miangadn na di khaakilaan a go di kasaliyantian ko manga galbk iyan ka mbida' so waraan o Miangadn a go so inadn iyan. Giyankanan a panarima' a ribat na miaadn ko manga taw sa Aurupa (Europe) gowani a tontotn o manga dato' kiran a so kon so kiadato' iran na minggolalan sa sogo'an o tohan sa di siran khalowasan sa kadato' o pagtaw ka kagiya so kadato' iran na phoon ko tohan a giyoto so bithowan iran sa "Divine rights of the king" sa so dato' sii sankanan a panarima' na skaniyan dn i along o tohan sii ko lopa'. Apiya sii ko manga Mranaw na pkhatoon kiran ankanan a panarima' sa so dato' na pmbgan iran sa bagr a datar o bagr o Allah sa giyanan na ribat a paliyogat a maphakatanor tano anan phorong. Aya datar anan na so kaphagosar tano sa basa a English a di marayag so maana niyan a datar o katharo' a "Vicegerency" a gii tano pmaanaan sa so manosiya na ganti o Allah sii ko lopa'.

Sabap sankoto a sabot panarima' a ribat na miangalandada so manga dato' sa Aurupa sa inigakd iran so kadato' iran sa pithaoripn iran so manga taw sa da dn a kabnar iran ko kadato' a go di ran khadawayan so dato' ka kagiya skaniyan dn i along o tohan sii ko lopa', na misabap roo na miaromasay so pagtaw a go maoripn siran. Ioman roo a so simbaan ko agama a Christianity a go so manga mama niyan a manga pandita iyan na miakipagogopa' ko manga dato' sa kaphlalima ko pagtaw na misabap roo na inikagowad o pagtaw so manga dato' iran a go so manga pandita' ko agama iran sabap ko kiabaloy ran a bowalan o karomasayan iran a da' a pnyawan iran ko kapokas iran on. Miapamola dn sii ko darm ankoto a pagtaw a malalalim a so kadato' o manga dato a go so agama a Nasraniyah na di niyan khabolongan so manga awid a akal iran, na kagiya thonkotonko' dn so kagowad iran a go so rarangit iran, na miaisaisa siran ko kanggarobata iran ko parinta o manga king sa taman sa mitombak iran sa maponas iran ko kadato' iran odi' na siran i mapolang langon ka da bo' a nanayawn iran a kapakasnkasnk'a' ko margn ko tnday o kadadato' o manga dato' na misabap roo na miangato siran sa sii paganay a mbtho so rarangit iran sa Fransa (France) na miagaga iran so kinitombakn iran ko kadato' a Kingdom sa Fransa a giyanan so bithowan o manga panonothol sa Kayamat a Fransa (French Revolution) a minitana' ko ragon a 1789, na gowani a mada' so kadato' a Kingdom, na piakatindg iran so parinta a Democراسiya a Republic a aya pnggolima ko kadato' na so dn so pagtaw. Na misabap roo na so kiapakandato' iran na piokas iran dn ko parinta so agama a Nasraniyah ka kagiya marata' a kiagdama iran on sa tiankd iran a da dn a

zophonaan o parinta a go so agama, sa giyoto i kiapayag o ptharo'on a Secularism a giyoto so kapakamlaga ko parinta go so agama (separation of church and state).

Manga Oripn o Allāh:

So kapakandadato' o manosiya ko lopa' na aya basa on o Islam, na so *ahd al istikhlaf*, so kapasadan a kapakasasambi' o manosiya sii ko lopa'. So manosiya andadato' ko lopa' na skaniyan na dato' ko doniya, kna' o ba dato' o doniya, aya dato' o doniya na so Allah a miangadan, so pman so manosiya a inadn na dato' ko doniya. Imolng inka so batang a "ko" a go so batang a "o" ko katharo' ka ana madadlm on a ongangn a main'k. So kiabaloy o manosiya a dato' ko doniya na kiasabotan a kna' o ba niyan rk so doniya ka adn a khirk on a pipharo niyan on a kapakandato' on o manosiya, sabap roo na so kapndato' on o manosiya na misasankot ko kabaya' o khirk ko doniya sa aya khasoson iyan na so bitikan a lankap a inibtad skaniyan o miadn sankai a doniya a skaniyan i mata'o ko waraan ankai a inadn iyan a doniya. So pman so manosiya a da niyan adna anka'i a doniya na di niyan katawan so waraan iyan ka da niyan adna, sabap roo na da a kabnar iyan on a manardas ko kapnggiragiraya on, ogaid na langowana zowaan iyan ko doniya na pkhailay niyan ko pangitaban (catalogue) anka'i a doniya ka an di phakasopak so galbk iyan a khasabapan ko kakhabinasa anka'i a doniya.

Aya kasabota san sa mapayag na so manosiya na igira miamasa sa kasangkapan, datar o cellphone, ibarat, na sii ko kiapmasaa niyan on na adn a itatalon on a kitab a matatalasay ron so okitokit a kapagosara sankoto a kasangkapan, na opama ka so miamasa sa kasangkapan oto na di niyan lilingayn ankoto a pangitaban sa ngaligalaan iyan ankoto a kasangkapan a piamasa niyan na aya khaonga oto na so kakhabinasa ankoto a kasangkapan sa di makapnggalbk sabap ko di katawan o magosar on so kapakanggalbka on.

Giyankai a doniya na so kиаadna on o Allah na inipakawit iyan ko manosiya a pphagintaw ron so pangitaban alankap andodon so kapagosara sankai a doniya a skaniyan so Kitab o Allah a so Qur'an. Sa paliyogat ko Muslim a kasabota niyan sankanan a a pangitaban a inipakawit on o Allah ka an thagompiya so kaoyagoyag iyan sii ko doniya sa makowa niyan so kapipiya ginawa a go so kasasarig sa makaddkha' ko manga awid a akal iyan.

Giyanka'i a doniya tano na tanto a mala' i gona sii rkitano a manga manosiya sabap sa so kиаadna rkitano o Allah na ron tano miakapoon, ka so Adam na linimbag o Allah a phoon sa lipaw a bayan'k. Sabap roo na piakisabotan rki tano o Allah a inadn tano niyan a phoon sankai a lopa' na amay ka matay tano na ron tano ikhasoy sa khardak on so manga lawas tano, na amay ka maoma so kaphangadn o Allah pharoman na ron tano phakapoon pharoman.

Pitharo' o Allāh a:

﴿٥٥﴾ مِنْهَا خَلَقْنَاكُمْ وَفِيهَا نُعِيدُكُمْ وَمِنْهَا نُخْرِجُكُمْ تَارَةً أُخْرَىٰ

Phoon on (ko lopa') na inadn Ami skano, a go ron, na phakandodn Ami skano, a go phoon on, na phakambowatn Ami skano pharoman, (ko kakhaoyag pharoman) (Surah Tā Hā 20:55)

Sabap san na paliyogat ko Muslim a masabot iyan ankaya a khoyaptaan iyan a go giyanka'i a doniya a pphangongoyagan iyan sa ginawa, ka o di niyan maknal so khoyaptaan iran, na aya dn a pnggalbkn o manosiya na so kaphaminasa on sa khaantiyor iyan anka'i a doniya sabap sa piayag o Allah sii ko Qur'an a so kiabokakay a go kiapayag o kabinasaan ko liawaw o lopa' a go sii ko ragat na minisabap ko galbk o manosiya.

Pitharo' o Allāh a:

ظَهَرَ الْفَسَادُ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ بِمَا كَسَبَتْ أَيْدِي النَّاسِ لِيُذِيقَهُمْ بَعْضَ الَّذِي عَمِلُوا لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ ﴿٤١﴾

Miapayag so kabinasaan sii ko kalopaan a go so karagatan sabap ko siokat o manga lima o manosiya' sa phakataamn Iyan siran (sa siksa') ko sabaad a pinggalbk iran (a dosa) ka an siran On makambalingan. (Surah ar Rum 30: 41).

Sabap san na alowin tano langon so manga ayat ko Qur'an a manonompang ko btad o doniya ka an rkitano makarayag so btad iyan sa mapayag. Go masabot tano so ongangn o Allah ko kiaadna niyan on, a go so okit o kazyapa on sa mapalihara so kaoyagoyag o langowan a kaadn a matatago' on.

Go pitharo' o Allāh a:

أَمَّنْ خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَأَنْزَلَ لَكُمْ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَنْبَتْنَا بِهِ حَدَائِقَ ذَاتَ بَهْجَةٍ مَّا كَانَ لَكُمْ أَنْ تُنْبِتُوا شَجَرَهَا ^{قل} أَإِلَٰهٌ مَّعَ اللَّهِ ^ج بَلْ هُمْ قَوْمٌ يَعْدِلُونَ ﴿٦٠﴾ أَمَّنْ جَعَلَ الْأَرْضَ قَرَارًا وَجَعَلَ خِلَالَهَا أَنْهَارًا وَجَعَلَ لَهَا رَوَاسِيًا وَجَعَلَ بَيْنَ الْبَحْرَيْنِ حَاجِزًا ^{قل} أَإِلَٰهٌ مَّعَ اللَّهِ ^ج بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٦١﴾

Ba so miadn ko manga langit a go so lopa' a go piakatoronan kano Niyan a phoon sa kawang sa Ig a inipakatho' Iyan sa manga sapadan a adn a kapiya niyan i bontal, a da' rkano o ba niyo mapakatho' so kayo niyan, na ba adn a zimbaan a pd o Allāh (a phakasowa roo)? ogaid na siran na pagtaw a ipndatar iran so Allāh ko salakaw Ron. Go ba so bialoy Niyan so lopa' a thatakna' a go inadnan Iyan so manga lmbak iyan sa manga lawasaig a go inadnan Iyan sa manga palaw a go miadn ko pagltan o dow a ragat sa paglt, na ba adn a zimbaan a pd o Allāh (a phakasowa' roo), ogaid na so kadaklan kiran na da' a katawan iran. (Surah an Naml 27: 60-61)

Pitharo' pn o Allāh a:

وَهُوَ الَّذِي مَدَّ الْأَرْضَ وَجَعَلَ فِيهَا رَوَاسِيًا وَأَنْهَارًا وَمِنْ كُلِّ الشَّجَرَاتِ جَعَلَ فِيهَا زَوْجَيْنِ اثْنَيْنِ ^ط يُعْشِي اللَّيْلَ النَّهَارَ ^ج إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ ﴿٣﴾ وَفِي الْأَرْضِ قِطْعٌ مُتَجَاوِرَاتٌ وَجَنَّاتٌ مِّنْ أَعْنَابٍ وَزُرْعٌ وَنَخِيلٌ صِنْوَانٌ وَغَيْرُ صِنْوَانٍ يُسْقَىٰ

بِمَاءٍ وَاحِدٍ وَنُفْضِلُ بَعْضَهَا عَلَىٰ بَعْضٍ فِي الْأَكْلِ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يَعْقِلُونَ ﴿٤﴾

Go Skaniyan so kiayat Iyan so lopa' a go inadnan Iyan sa manga ala' a palaw a go manga lawasaig, a go so oman i onga a sapad na inadn Iyan a ngganapa' a ndodowa, sa ipthambon Iyan so gagawii ko dawndaw, na mataan a kadadalman oto sa tankd a manga tanda' a pantag sa pagtaw a giimamimikiran. Go sii ko lopa' na adn a zasagintas on a makandadaidair a go manga asinda a pd sa manga anggor a go manga i babasok a go manga korma a phoon sa sason a satiman, a go kna' o ba phoon sa barmbad a satiman a pphamakaigan sa ig a sasoson sa piakalbi Ami so sabagi' on ko sabaad sa taam, na mataan a kadadalman oto sa tankd a manga tanda' a pantag sa pagtaw a pzabot a gii mamimikiran (Surah ar Ra'd 13: 3-4).

Go pitharo' o Allāh a:

وَالْأَرْضَ مَدَدْنَا هَا وَأَلْقَيْنَا فِيهَا رَوَاسِيَ وَأَنْبَتْنَا فِيهَا مِنْ كُلِّ شَيْءٍ مَّوْزُونٍ ﴿١٩﴾ وَجَعَلْنَا لَكُمْ فِيهَا مَعَايِشَ وَمَنْ لَسْتُمْ لَهُ بِرَازِقِينَ ﴿٢٠﴾ وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا عِنْدَنَا خَزَائِنُهُ وَمَا نُنزِلُهُ إِلَّا بِقَدَرٍ مَّعْلُومٍ ﴿٢١﴾

Go so lopa' na kiayat Ami skaniyan sa piakabknan Ami sa manga palaw a go piakatho'an Ami sa langowan a shayi' (mangngtho') a matitimbang. Go tiago'an Ami sa rk iyo a manga pagpr, a go so kaadn a kna' o ba skano i phrizki ron ﴿21﴾ Da' dn a pd sa nganin (baraniyawa) inonta a zisii Rkami so pondo niyan go da' a ithoron Ami ron a rowar sa diyanka' a mattndo' a katotokawan sii Rkami. (Surah al Hijr 15: 19-21)

Go pitharo pn o Allāh a:

وَأَلْقَىٰ فِي الْأَرْضِ رَوَاسِيَ أَنْ تَمِيدَ بِكُمْ وَأَنْهَارًا وَسُبُلًا لَّعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ ﴿١٥﴾
وَعَلَامَاتٍ ۚ وَبِالنَّجْمِ ۚ هُمْ يَهْتَدُونَ ﴿١٦﴾

Go miakabkn ko lopa' sa manga palaw ka o ba kano niyan mitaloga' a go manga lawasaig a go manga lalan ka o ba kano matoro'. A go manga padoman a tagota'o a go misabap ko bitoon na pkhatoro' siran (ko antap o gii ran kaplayalayag). (Surah an Nahl 16: 15-16).

Pitharo' pn o Allāh a:

أُولَٰئِكَ يَرَى الَّذِينَ كَفَرُوا أَنَّ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ كَانَتَا رَتْقًا فَفَتَقْنَاهُمَا ۗ وَجَعَلْنَا مِنَ الْمَاءِ كُلَّ شَيْءٍ حَيٍّ ۖ أَفَلَا يُؤْمِنُونَ ﴿٣٠﴾ وَجَعَلْنَا فِي الْأَرْضِ رَوَاسِيَ أَنْ تَمِيدَ بِهِمْ وَجَعَلْنَا فِيهَا فِجَاجًا سُبُلًا لَّعَلَّهُمْ يَهْتَدُونَ ﴿٣١﴾ وَجَعَلْنَا السَّمَاءَ سَقْفًا مَحْفُوظًا ۗ وَهُمْ عَنْ

آيَاتِهَا مُعْرِضُونَ ﴿٣٢﴾ وَهُوَ الَّذِي خَلَقَ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ ۗ كُلٌّ فِي فَلَكٍ
يَسْبَحُونَ ﴿٣٣﴾

Ba da' mailay o siran oto a manga kāfir a mataan a so manga langit a go so lopa' na miaadn siran a matitiman ⁸⁶² na piakamblag Ami siran a dowā (so kawang a go so lopa') go bialoy Ami a phoon ko lg a langowan a shayi a oyagoyag, na ⁸⁶³ ba siran di' pharatiaya. Go miadn Kami ko lopa' sa manga palaw ka o ba niyan siran mitaloga' a go miadn Kami ron sa manga balintad a manga lalan ka kalokalo o ba siran matoro'. Go bialoy Ami so kawang a atp a masisiyap, na siran ko manga tanda' Ami na tatalikhodan iran. Skaniyan so miadn ko gagawii a go so dawndaw a go so Alongan a go so Olan a langon dn oto na sii sa kawang na phlangoy siran on. (Surah al Anbiya 21: 30-33)

Pitharo' pn o Allāh a:

خَلَقَ السَّمَاوَاتِ بَعِيرٍ عَمَدٍ تَرْوُنَهَا ۗ وَأَلْقَىٰ فِي الْأَرْضِ رَوَاسِيَ أَن تَمِيدَ بِكُمْ وَبَثَّ فِيهَا
مِن كُلِّ دَابَّةٍ ۗ وَأَنْزَلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَنْبَتْنَا فِيهَا مِنْ كُلِّ زَوْجٍ كَرِيمٍ ﴿١٠﴾

Inadn Iyan so manga langit sa da' a tokod iyan a pkhailay niyo, go piakabknan Iyan so lopa' sa manga palaw ka o ba kano niyan mitaloga', go piayapatan Iyan sa langowan a baraniyawa a go miakatoron a phoon sa kawang sa ig na piakatho'an Ami so lopa' sa langowan a nggaganapa a mapiya a (pamomolan). (Surah Luqman 31: 10)

Pitharo' pn o Allāh a:

وَجَعَلْنَا فِيهَا رَوَاسِيَ مِنْ فَوْقِهَا وَبَارَكْنَا فِيهَا وَقَدَّرْنَا فِيهَا أَقْوَاتَهَا فِي أَرْبَعَةِ أَيَّامٍ سَوَاءً
لِللنَّاسِ وَاللِّدَابَّةِ ۗ ثُمَّ أَنْزَلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً وَهُوَ دُخَانٌ فَقَالَ لَهَا وَلِلْأَرْضِ ائْتِيَا طَوْعًا أَوْ
كَرْهًا قَالَتَا أَتَيْنَا طَائِعِينَ ﴿١١﴾ فَقَضَاهُنَّ سَبْعَ سَمَاوَاتٍ فِي يَوْمَيْنِ وَأَوْحَىٰ فِي كُلِّ
سَّمَاءٍ أَمْرَهَا ۗ وَزَيَّنَّا السَّمَاءَ الدُّنْيَا بِمَصَابِيحَ وَحِفْظًا ۗ ذَلِكَ تَقْدِيرُ الْعَزِيزِ الْعَلِيمِ ﴿١٢﴾

Go inadnan Iyan (so lopa') sa manga palaw ko liawaw niyan a go piakambarakat Iyan a go diniyanka' Iyan on so manga pagpr iyan ko sold a pat a manga gawii a mlagilagid ko (taw) a pphamangamad. Oriyan iyan na mipaporo' (so Allāh) sii ko kawang a skaniyan na bl na pitharo' Iyan on a go sii ko lopa' a talingoma kano a dowā sa kapangongonotan odi' na kattgl na pitharo' iran a dowā a tomialingoma kami sa kapangongonotan. Na inadn Iyan siran a pito a manga kawang sa sold a dowā longan sa iniwahi Niyan ko oman i langit so btad iyan, go pipharasan ¹³⁹² Ami so kawang a tampar sa baba' sa manga palitaan a go siyap, giyoto na diyanka' o lbi lawan a Mabagr a lbi lawan a Mata'o. (Surah Fussilat 41: 10-12).

Pitharo' pn o Allāh a:

أَفَلَمْ يَنْظُرُوا إِلَى السَّمَاءِ فَوْقَهُمْ كَيْفَ بَنَيْنَاهَا وَزَيَّنَّاهَا وَمَا لَهَا مِنْ فُرُوجٍ ﴿٦﴾ وَالْأَرْضَ
مَدَدْنَاهَا وَأَلْقَيْنَا فِيهَا رَوَاسِيَ وَأَنْبَتْنَا فِيهَا مِنْ كُلِّ زَوْجٍ بَهِيجٍ ﴿٧﴾

Ba iran da' mailay so kawang ko kaporo'an iran o andamanaya' i kiatharagombalaya Mi ron a go pipharasan Ami skaniyan a go da' a ba niyan manga go'ang. Go so lopa' na kiayat Ami skaniyan go piakabknan Ami sa manga palaw a go piakatho'an Ami sa langowan a sostonan a ngganapa' a mapiya i paras a (mangngtho'). (Surah Qaf 50:6-7)

Pitharo' pn o Allāh a:

أَلَمْ نَجْعَلِ الْأَرْضَ كِفَاتًا ﴿٢٥﴾ أَحْيَاءَ وَأَمْوَاتًا ﴿٢٦﴾ وَجَعَلْنَا فِيهَا رَوَاسِيَ شَامِخَاتٍ
وَأَسْقَيْنَاكُمْ مَاءً فُرَاتًا ﴿٢٧﴾

Ba Ami da' mabaloy so lopa' a pananago'ay a pthanggong. Sa manga oyagoyag a go miamatay. Go inadnan Ami sa manga palaw a manga poporo' a go piakainom Ami skano sa Ig a tabang (a ragiray sa bakrng). (Surah al Mursalat 77:25-27)

Manga Oripn o Allāh:

Giyankanan a manga ayat ko Qur'an a manonompang ko doniya, na marayag a kian'ga tano ron sa oman iyan alowin so kiaadna niyan ko doniya na alowin iyan so kiaadna niyan on ko manga palaw, a go so manga lawasaig, a go so manga mangngtho' on, a go so kapphakatorona niyan ko oran, a giyanka'i a manga nganin na onayan o doniya ko kiaadn iyan a go onayan o kaoyagoyag o manosiya a go so langowan a baraniyawa a inadn ko liawaw niyan a go so langowan o mangngtho' on.

Mapayag a kiasaboti tano sa aya bs a ongangn (hikmah) o Allah ko kiaadna niyan ko manga palaw na pantag sa an di khitaloga' so manosiya sa ba mibayog, aya sabap anan na so doniya na pthado a datar o koti ko kaphlakaw niyan ko lalan iyan sa kapphangadap iyan ko Arsh o Allah. Na giyanka'i a manga palaw na piakabkn o Allah ka an iyan matimbang so doniya ko kapthingr iyan, sa so maporo' a palaw na ititimbang ko kadlm o manga baogan ko ragat a katatago'an sa ig, ka an mapiya a katataragombalay o doniya, a katawan anan o manga taw a mamponay ko kata'o ko Geology a giyanan so kata'o ko btad o lopa'.

Manga Oripn o Allāh:

Opangndod tano ko thotholan ko kiapakandayagaa o Allah ko Adam a go so manga Malaikat iyan ko kiatmbo'a niyan kiran ko katawi ko doniya na masabot tano ron a so kaadn a phagintaw sank'a'i a doniya na paliyogat on a katawan iyan so waraan o doniya a go so langowan a madadalm on a nganin.

Pitharo' o Allah a:

وَعَلَّمَ آدَمَ الْأَسْمَاءَ كُلَّهَا ثُمَّ عَرَضَهُمْ عَلَى الْمَلَائِكَةِ فَقَالَ أَنْبِئُونِي بِأَسْمَاءِ هَؤُلَاءِ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٣١﴾ قَالُوا سُبْحَانَكَ لَا عِلْمَ لَنَا إِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ

الْحَكِيمُ ﴿٣٢﴾ قَالَ يَا آدَمُ أَنْبِئْهُمْ بِأَسْمَائِهِمْ ^ط فَلَمَّا أَنْبَأَهُمْ بِأَسْمَائِهِمْ قَالَ أَلَمْ أَقُلْ لَكُمْ
 إِنِّي أَعْلَمُ غَيْبَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَأَعْلَمُ مَا تُبْدُونَ وَمَا كُنْتُمْ تَكْتُمُونَ ﴿٣٣﴾ وَإِذْ
 قُلْنَا لِلْمَلَائِكَةِ اسْجُدُوا لِآدَمَ فَسَجَدُوا إِلَّا إِبْلِيسَ أَبَىٰ وَاسْتَكْبَرَ وَكَانَ مِنَ
 الْكَافِرِينَ ﴿٣٤﴾ وَقُلْنَا يَا آدَمُ اسْكُنْ أَنْتَ وَزَوْجُكَ الْجَنَّةَ وَكُلَا مِنْهَا رَغَدًا حَيْثُ شِئْتُمَا
 وَلَا تَقْرَبَا هَذِهِ الشَّجَرَةَ فَتَكُونَا مِنَ الظَّالِمِينَ ﴿٣٥﴾

Go inipangnda'o Niyan ko Ādam so langowan a ingaran (waraan o manga kaadn ko doniya) oriyan iyan na inidolon Iyan ko manga Malāikat sa pitharo' Iyan a, panothola niyo Rakn so manga ingarana'i amay ka toman kano (ko tindg iyo). Na pitharo' iran a, miasotisoti Ka, da' a katawan ami a rowar sa nganin a ininda'o Nka rkami, ka mataan a Ska so Ibi lawan a Mata'o a Ibi lawan a Maongangn. Na pitharo' Iyan a hay Ādam panothol anka kiran so manga ingaran iyan, na gowani a mapanothol iyan kiran, na pitharo' o Allāh a: Ba ko rkano da' matharo' a mataan a Sahn na katawan Ko so migagayib ko manga langit a go so lopa', go katawan Akn so nganin a ipapayag iyo, go so nganin a miaadn kano a isosoln iyo. Go gowani a tharo'on Ami ko manga Malāikat a sojud kano ko Ādam, na somiojud siran inonta bo' so Iblīs ka somianka', a go mithakabor na miaadn a pd ko Miamangonkir (Kāfir) (Surah al Baqarah 2: 31-34)

Manga Oripn o Allāh:

Aya pimbatalo'an o Adam a go so manga Malaikat na so katawi ko manga nganin a matatago' ko doniya a giyoto so katawi ko manga elemento o manga kaadn on. Na gowani a iiza' ko Malaikat so ig, na di niyan katawan ka kagiya kna' o ba niyan pangindaw so ig ka so Malaikat na di khan, a go di maginom, iniiza' on so waraan o kayo na di niyan katawan ka kna' o ba niyan pangindaw so kaphanarakayo sa kayo sabap sa pmbabalay sa walay, gowani a iiza' on so ator na di niyan katawan ka di niyan pangindaw so kaphanominto ko lopa' ka skaniyan na inadn a mattgl a aya bo' a galbk iyan na so kipthasbihn iran ko bantogan o Kadnan iran sa datar o kiaaloya on ko ayat.

So pman so Adam na kagiya iiza' on ankoto a manga nganin a da masmbag o Malaikat na pindagidayan iyan so waraan o ig ka kagiya paginom skaniyan a go pagosarn iyan so ig ko kaoyagoyag iyan, katawan iyan so waraan o kayo ka kagiya ipndolona' iyan so kalasan ko kaphagintaw niyan ko doniya, knal iyan so ator ka kagiya di niyan mipndaraynon ko kapmbabalay niyan ko liawaw o lopa'. Langon dn oto na inipangnda'o ron o Allah a Kadnan iyan a Ibi lawan a makalimo'on a masalinggagawn.

Manga Oripn o Allāh:

So kiaadna o Allah sank'a'i doniya na piakaisaisa niyan sa piakakhakapta' iyan so langowan a anggawta' iyan ko kababaloy niyan a lopa', ragat, kawang, a go so manga oyagoyag a matatago' ko didalm o ragat a go sii ko liawaw o lopa', sa langon dn oto na initompok iyan sii ko Alongan a go so Olan a aya kalilid na di dna'i katawan o manosiya.

So kiaadna niyan ko Alongan na pitharo' iyan ko Qur'an a inadn iyan so alongan a ranti', aya maana o ranti' na so sindaw a pphakapoon ko kadg a mayaw sabap sa so alongan na mala' a kadg a pphakabgay sa mayaw. Gowani a adnn o Allah so Olan na pitharo' iyan a: Go inadn iyan so Olan a sindaw. So sindaw na maliwanang a da' a kayaw niyan sabap sa kagiya so Olan na kna' o ba pkhadg so lawas iyan aya mataan na pkhasogat skaniyan o sinar o Alongan na pkhikomilang iyan ankoto a sindaw sii ko doniya na giyoto i sabap a so sindaw niyan na malnggaw a kna' o ba datar o sinar o alongan.

So khoyaptaan o Olan a go so Alongan, na mapapayag sii ko kapkhaadn o orog a go so irat sii sa ragat, sa igira ayag a marani so olan ko doniya na maporo' so orog a ragat, na igira dlm a mawatan so olan ko ragat na maito' so orog o ragat sabap sa korang so bagr o garavity a so kapkhagamita o olan ko ig ko ragat sa di mlndb sa mala'.

Giyankoto a sinar o alongan na anda i kasogata niyan ko ragat na anda'i kakhayaw niyan na pzpot ankoto a ragat na giyankoto a spot iyan na pphamanik sa kawang na phagawidan o gabon na pzambrn o ndo' na phagowitn iyan ko liawaw o lopa' sii ko manga darpa' a manga poporo' ko doniya a katnggawan, na anda i kadiyanka' iyan a oran na mabobos ko doniya sa ayon ko galbk o Malaikat a komikibir on sa ipamakaig o Allah ko lopa' na anda i kasogat a oran o lopa a mamara na magtho so manga mangngtho' on a manga kayo a go manga otan a giyankoto a manga mangngtho' na aya kalilid a warna niyan na gadong sabap ko pphakapoon ko sinar o alongan a pmbthowan sa chlorophyll na anda i kakana on o binatang a datar o sapi, karabaw, kambing, onta na ipthagompiya o lawas iyan, na giya pman ankoto a manga ayam na zombaliin o manosiya ka an iyan makan sa mitogalin ko lawas iyan ankoto a miakowa ankoto a sapo' ko mangngtho' sa ithagompiya o lawas o manosiya.

Katawan tano a langowan a binatang a pthatab sa otan a gadong na halal rkitano a datar o sapi' carabaw, kambing, saladng, so pman so binatang a pkhan sa sapo' a kna' o ba pphanathab sa otan na hiamam o Islam a datar o baboy, arimaw, aso, tinkalong a go so salakaw ron, sabap sa di mapiya so sapo' iyan ka da on so chlorophyll a miakapoon ko otan a phoon ko sinar o alongan.

Manga Oriprn o Allāh:

So kalasan a manga kayo na di tano katawan na san pphakapoon so ipkhaoyag o manga sda' ko ragat a go so langowan a oyagoyag on a mangngtho'. Andamanaya i kapkhisampay o kalasan ko ragat sa kapnggonaan o manga sda' on? So kalasan a mappno' a kayo na pkhatatak so manga raon iyan ko atag iyan na amay ka matonag so raon o kayo na paganodn o oran sii ko manga lawasaig ka aya kalilid na so mala' a kalasan na adn a manga lawasaig on ka so bkaw o kayo na pkhagamit iyan so ig ko didalm o lopa', na anda i kaanod iyan ko lawasaig na paganodn o lawasaig ko minanga niyan ko ragat ka langowan a lawasaig na mitotompok ko ragat, na anda i kiasampay niyan ko ragat na znp sii ko kasisilidan ko ragat sa taman sa isampay ko didalm iyan na maoma o manga sda' on a go so mangngtho' on na khakan iran ankoto a raon o kayo na so manosiya na thogsn iyan so sda' ka an iyan makan sa mitogalin on ankoto a inithagompiya o sapo' o sda' a miakowa niyan ko raon o kayo a phoon ko kalasan.

So sapo o sda' a go so sapo' a binatang a go so manga mangngtho' na matag siran tangla' ankoto a miakapoon ko kiyang iran a mangngtho' a piakatho' o sinar o alongan, a ino tano to pkhana ankoto a manga kaadn ka an rkitano mitogalin ankoto a matatago' ko sapo' iran a iphtagompiya o lawas tano. Misabap roo na miaadn sankai' a masa a rarad o Biotechnology a di tano dn nayawn so kakana o binatang odi' na sda' ko mangngtho' na mamantk dn a ski tano i manathab on sa pakaokitn sa okit a matndo' a datar o kapnggalinga ko manga raon a kayo na phaginomn o manosiya, datar ankoto a Barley a robang o ilaw a bantad a gialing na ininom tano ka an tano makowa ankoto a datar o vitamin on a ikagagadong iyan a phoon ko alongan.

So manga pamomolan na di siran phakaonga o di makaoma so ndo' a pagawidan iyan so kolpong o obarobar a mama a pagowitn iyan ko kolpong o obarobar a babay ka an makazaog sa maadn so onga, odi' na nggolalan sa mranaranap a salakaw odi' na manga papanok. So kalasan na phagtho'an a manga ala' a kayo ka kagiya so manga ala' a kayo na aya onga niyan na maroni a pkhn a papanok na witn iyan ko kalasan na odon iyan on na tommbad on a kayo sa datar anan, maana a mapiya so manga papanok na sasakodowan iyan so manosiya sa kapiya a kapkhaoyagoyag iyan ko liawaw o lopa' sa sogo'an kiran oto o Allah a Kadnan a makalimoon, ka an matankd so kinipanandingn iyan ko doniya sii ko manosiya, sa aya mambo a imbayad roo o manosiya na so kasimbaa niyan ko Allah sa tarotop, a go siyapn iyan anka'i a doniya a inisakaw ron o Allah.

Manga Oripn o Allāh:

Oriyan o kiatokawi tano san na antonaa i okit a kaziyapa tano sankai' a doniya sa di niyan kabinasa sa matatap so salatan (climate-inveronment) a mapipiya?

Aya paganay a okit a kaziyapa tano ko doniya, na tatapn tano anka'i a doniya ko pakabbtad iyan a pakaasal a ndadakl on so manga mangngtho' a go so manga baraniyawa a matatago' on, sa so kalasan na matatap on so manga kayo niyan a manga ala' a pphakagamit ko ig ko didalm o lopa' sa pthoga' so manga lawasaig iyan sa mapiya. Aya kakhabinasaa san na so kapamataa ko manga kayo sa di dn sambian sa pamolaan pharoman sa kayo, sa aya khasowa' iyan na khaopawan so manga kalasan, na anda i kaopawi ron na khada' so kapphamanik o ig a phoon ko lopa', na khatiyang so manga lawasaig, na anda i kapakaoma o mala' a dgan na khabinasan so manga kalopaan sa khigald so manga lopa' na khabinasaan so prpran on, na khaantiyor so kaoyagoyag o manosiya, na khabinasaan pn so manga sda' a go so mangngtho' ko ragat ka miada' so pkhakan iran a pphakapoon ko kalasan ka kagiya kiaopawan sa piamata' o manosiya so manga kayo niyan.

Pd sa kabinasaan o salatan (Invironment o doniya) so kaphrarapoga ko lati' a maolad ko kalasan a go so kaphraraba ko paotanotan ko kalopaan, sa so bl a mala' na phamanik ko kawang na khasalapot iyan so kawang (air pollution) na khabinasa so Ozone layer sii ko kawang a isisiyap anan o Allah ko doniya sa di ron thagorar so kayaw o sinar o alongan na anda i kabinasa o Ozone na phamantk so kayaw o sinar o alongan ko lopa' na khaadn so mayaw a giyanan so Global Warming a minisabap ko pithbarang a manga gas a pzpot a phoon ko manga panaktan ko lopa' a go so manga kapandayan a sandiata' a pphanpngan (atomic bomb testing) o manga ala' a ingd sa doniya a pkhabinasa niyan so Ozone ko kawang a palaya dn anan phakaantiyor ko kaoyagoyag o manosiya.

ظَهَرَ الْفَسَادُ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ بِمَا كَسَبَتْ أَيْدِي النَّاسِ لِيُذِيقَهُمْ بَعْضَ الَّذِي عَمِلُوا
لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ ﴿٤١﴾

Miapayag so kabinasaan sii ko kalopaan a go so karagatan sabap ko siokat o manga lima o manosiya' sa phakataamn Iyan siran (sa siksa') ko sabaad a pinggalbk iran (a dosa) ka an siran On makambalingan. (Surah ar Rum 30: 41).

Manga Oripn o Allāh:

Sabap sankā'i a kabinasaan a minisogat ko doniya sa miaantiyor iyan so salatan (inveronment) na mimbalooy a patoray ko manga Muslim a mapaganad iran so manga okit a kasiyap anka'i a doniya sa kaompiya'i ron ka datara'i o padaw a mag'da tano ron, na so kakhigald iyan na palaya tano niyan dn inggarnb ko ragat sa da' a khatabiya' on. Sabap san na thatabangaan tano so kapakandod o doniya ko asal iyan a matatarotop on so langowan a anggawta' iyan a manga mangngtho' a go manga kayo, a go so karna ko kaprarapog a go so kapamakating sa pamoronan a panaktan a phakabinasa ko ndo' a matatago' ko alangmanawt (air) ka odi' anan masiyap na khasanaan dn a ipakanaraka tano ka bininasa tano so pammgayan rkitano o Allāh a kna' o ba sii rkitano bo' ka taman dn ko kaoma o bankit na kabnar o manga kaadn a kapakapagintaw iran sankā'i a doniya sa kapagintaw a mapiya a somasarig siran ko manga kabinasaan a pkhitkaw kiran.

وَأَقُولُ قَوْلِي هَذَا وَأَسْتَغْفِرُ اللَّهَ لِي وَلَكُمْ وَلِسَائِرِ الْمُسْلِمِينَ مِنْ كُلِّ ذَنْبٍ فَاسْتَغْفِرُوهُ
إِنَّهُ هُوَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ.

Wa aqūlu qawlī hādā wa astagfirullāha lī wa lakum wa lisāiril Muslimīn min kullī dambin fastagfirūhu innahu Huwat Tawwābur Rahīm.